

Učiteljeva beseda.

Zunaj je vršalo po zraku, težke kaplje so nalétale in tolkle na okna, v prvem nadstropju so ropotali otroci in vlačili po tleh svoje igrače, da se je tresel strop nad glavo in je odletal belež.

»Ni nocoj dobro popotniku, ki ga je ujelo takšno vreme na cesti,« je dejala mati svojim trem otrokom in se ozrla proti oknu.

»In koliko jih je zunaj, mati,« je odgovoril starejši sin. »Morajo biti zunaj! Brez potrebe ne hodi sicer nihče ven v takem vremenu, toda ako kliče dolžnost, se je treba odzvati brez pomisleka.«

»Prav praviš, sin, marsikdo je zunaj, ki bi bil rad na našem mestu zdaj. Kako je udobno v ozki sobi! Človek kar sanja. Davno minuli časi hitijo mimo njega, budi se spomin za spominom. Vidite, kar hipoma je stopil zdaj pred moje oči vaš dobri pokojni oče. Slišim ga, kako govori, kako pripoveduje o onih davnih lepih časih, ko je začel hoditi v šolo.«

»Prišel je čas, ko sem začel hoditi v šolo, ki je bila v sosednji vasi, oddaljena nekako pol ure. Ker sem hodil ob nedeljah tja tudi k maši, sem po obrazu že prej poznal tedanjega tamošnjega učitelja gospoda Kosopoljskega. Bil vam je to resen mož v najboljših letih, velik in suh, a do sredi prsi mi je segala gosta črna brada, semtertja že pretkana s kako belo nitjo. Izpod visokega čela mu je zrlo dvoje velikih, temnih oči, ki pač niso znale pogledati hudo, tudi ako so se včasih usipale na nas poredneže zaslužene grajalne besede. Videti je bilo, da so samo besede; oči so kazale vedno, da je bila pri možu celo v takšnih besedah skrita velika ljubezen. A vendar sem šel prvi dan nezaupno v šolo, toda potem nikdar več. Pot v šolo mi je postala najljubša; tisti časi so neizbrisno zapisani v mojem spominu. V šolo je prihajal tudi gospod župnik, častljiv starček, ki smo se ga otroci vselej razveselili, kadar je prestopil šolski prag. In kadar je odhajal, smo se kar usipali za njim: vsak je hotel biti prvi pri njem, vsak je lovil njegovo roko, da bi jo poljubil. Starček se je smehljaj in se otesal, semtertja je tudi v šali tega ali onega povlekel za uho ali za lase, a komaj se je priril do izhoda. Toda med poukom se ni ganil nihče: vsi smo zrli kakor zamaknjeni v njegovo obličje in vlekli na ušesa njegove rahle, poučujoče besede... Hodil sem torej v šolo dan za dnev, učil sem se z veseljem, nobena reč se mi ni zdela težka. Z lahkoto mi je šlo vse v glavo, da so me zavidali tovariši, ki niso imeli takšnih darov. Ali bili so to samo predmeti, ki so bili predpisani v šoli, ki so me zanimali vsak po svoje in zlasti zato, ker se mi je obetalo, da bom lažje živel, ako si jih prisvojim, da ne bom s tem znanjem pomagal le samemu sebi, ampak tudi svojcem. Toda nekega dne je prišlo zraven še nekaj drugega, nekaj lepega, česar še ni do tistikrat čulo moje uho, nekaj takšnega, kar je učinilo, da je vstrepetalo v prsih moje srce, da se je zasanjala mlada duša v nebesne višine. Padla je hipoma in nenadoma mrena raz moje oči, izpregledal sem, in jasneje in jasneje je trepetala pred njimi prelestna svetloba, svetloba, kakršno so zrli samo še pastirji okoli hleva v oni blaženi noči, ko se je odprlo nebo in so se začuli glasovi: »Slava Bogu na višavi in mir ljudem na zemlji!« In vse to je učinila edina beseda iz ust ljubljenega učitelja, beseda izgovorjena o pravem času, izgovorjena z veliko ljubeznijo in spoštovanjem. In ta beseda je bila beseda »domovina«. Kakor zgine megla ob prihodu solčnih žarkov in zažari pred vzradoščenim očesom svetla pokrajina daleč gor do visokih gor in še čez, tako so hipoma tistega dne zginile ozke meje,

ki so tesnile moj razgled, in oko je začudeno zazrlo nepoznan velik svet, ki je vzniknil pred menoj kakor v čudoviti prelestni bajki. Domovina, domovina! Zavedel sem se, moje učenje je zadobilo drugačen cilj, ki mi je zablščal v daljavi, oblit s svetlimi žarki vzhajajočega solнца, cilj, ki je po njem zahrepenela z vsemi silami moja mlada duša. In oklenil sem se z vsem svojim bitjem in žitjem svojega učitelja, ki mi je zdaj postal pravi prijatelj, ki sem v njem zrl utelešeno vse lepo in blago, kar ima priti lepega in blagega nad našo domovino. »Učite se, da boste mogli kedaj koristiti svoji domovini, da boste možje, kakršnih ona potrebuje! Vsak po svoji moči, a vsi skupaj in v trdni slogi, in cvesti mora in rasti, da je ne premaga škodoželjni in zločesti sosed.« tako nam je govoril, tako nas je užigal, in njegovo oko je plamtelo v svetem ognju in njegov glas je zvenel prepričevalno in proroško. In kakor učitelj, tako je govoril tudi stari župnik, roko v roki sta hodila pred nami in iz njiju je izhajala toplota ter vnemala naša srca. Dolgo sta delala, a zdaj že oba počivata na samotnem pokopališču vrhu griča. Prvi se je ločil župnik, a kmalu za njim se je napotil tudi učitelj Kosopoljski. Tam ležita, a nista umrla: njiju duh še dandanes plava nad vasjo in bo plaval še nad poznimi rodovi.

Mati je utihnila, a zunaj je vedno bolj razsajala nevihta, stresala so se okna in tulilo je ob vogalih. Malemu Milanu pa so se svetile oči kakor bi sijalo najlepše solnce. Morda je bilo danes prvič, da se je zganilo v njegovem srcu to, kar se je zganilo pred toliko leti v srcu njegovega očeta pri besedah pokojnega učitelja Kosopoljskega. Morda je ta dan prvič padla v njegovo dušo iskra domoljubja, da je v njem mogočno telesa vse njegovo poznejše življenje.

//

Svjatoslav:

Škrat in angel.

*Skrival je škrat Dobrodej
v skalnatih gorah zaklade,
priskal je po gozdnih stezah,
zoabljal potnike v prepade.*

*Karal ga je daljni Bog:
>Škrat moj, segaš previsoko!
Rogal se je Dobrodej:
>Kdo ima močnejšo roko?«*

*Bog je angela poslal:
v prvem udaru ogenj sine,
v drugem škratec zaječi,
v tretjem udaru v brezno izgine.*

*Zdaj je svetel črni gozd.
Bog ve, kam so šli zakladi,
morda jih je škrat zakril,
morda vzeli jih prepadi.*